

Таким чином результативний висновок першого блоку: визначення-туризм-сфера науково-прикладного пізнання навколишнього середовища (природного, антропогенного, інформаційного, візуального).

Методологічні засади організації туристичного простору можна сформулювати в другому блоці:

- туристично-ландшафтний архітектурно-функціональний простір – поліфункціональна структурована категорія організації туристичного простору;
- структуризація ландшафтного, туристично-рекреаційного простору;
- полікомпонентна система взаємозв'язків: термінологічно-понятійної бази; ієрархічного співвідношення об'єктів; місце ландшафтно-ієрархічних утворень в системі знань; територіально-планувальний каркас в експериментальному проектуванні;
- розроблення експериментальної проектно-планувальної документації;
- моделювання розвитку ландшафтно-туристичних рекреаційних об'єктів.

Відповідно до термінологічних аспектів структурного аналізу визначення напрямів організації структурних елементів на основі функціонального зонування території є основною ціллю при розробці містобудівних проектів, де ландшафтні експериментальні проекти є оптимальною структурою – планувальним каркасом на регіональному, локальному рівнях. Такий підхід забезпечує рішення наступних задач: екологічної безпеки функціонування; формування та структуризацію системи розселення; розвиток інженерно-транспортної інфраструктури; маршрутизацію туристично-ландшафтного забезпечення потреб суспільства тощо.

Окремо доцільно відмітити фінансово-організаційний напрям структуризації об'єктів дослідження.

Відмічаючи багатокомпонентність структурного підходу до організації архітектурно-ландшафтно-туристичних рекреаційних утворень доцільно активізувати дослідження на ступінь вивченості проблеми в аспектах:

- термінологічно-понятійна база, територіальний аспект;
- методологічно-аналітичний аспект;
- управлінсько-організаційний аспект.

Такий підхід всестороннього аналізу направлений на визначеність задач та завдань гармонізації туристичного простору.

Секція II. Людина і соціум в ціннісних пріоритетах сучасного світу

Візуалізація як фактор ризику дегуманізації та деонтологізації сучасної людини

*Наталія БІЛЬЧУК, канд. філос. наук, доцентка
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»*

Процеси, які сьогодні відбуваються у галузі освіти, зокрема, вищої, університетської, у повній мірі віддзеркалюють ті явища, які охопили сферу

існування людини та суспільства. Перехід суспільства від індустріального до постіндустріального та неоіндустріального, також відомого як цифрового чи інформаційного, порушив низку питань про зміни ціннісних та аксіологічних засад, принципів, умов та перспектив існування освіти.

Трансформаційні процеси, які були порушені розповсюдження інформаційних технологій, самі по собі змушують поглянути на усі процеси життя під іншим кутом зору, змінити ставлення чи то самий спосіб життя, так би мовити, «переоцінити цінності». Ситуація з розповсюдженням, спочатку, пандемії, а, зараз, повномасштабна війна в Україні, обмеження спілкування та комунікацій, для багатьох докорінно змінили стиль та розклад життя, актуалізували необхідність термінового вирішення цілої низки питань, які визначають сенс буття людини та людства. Серед них особливе місце займають питання, пов'язані з теоретичним дослідженням та аналізом змін у функціонуванні соціальних інститутів, зокрема освіти та самого процесу навчання.

Інтенсивні інформаційні процеси призводять не тільки до різноманітних, але й багатих на протиріччя наслідків, які не можна не враховувати в соціально-філософському аналізі сучасних суспільних явищ. Інформаційне суспільство радикально перетворює самий соціокультурний та, зокрема, освітній простір. Зміни, пов'язані з розвитком інформаційного суспільства, стосуються усіх соціокультурних інститутів і стверджують принципово новий спосіб життя кожної людини, до якого мають підготувати заклади освіти: навчальної, середньої та вищої. Часто згадувана останнім часом дегуманізація освіти виступає як загальна проблема будь-якого суспільства, яке вступило до фази постіндустріального розвитку та в якому закріпилася парадигма радикального модернізму та техніцизму. Світоглядний фундамент цього процесу пов'язаний з кризою гуманістичного світогляду, яка відбулася ще у ХХ столітті.

Саме філософська рефлексія є квінтесенцією мислення, тому що, виходячи за межі по буденного та звичних вірувань, здатне запропонувати безліч можливостей для збільшення нашого знання щодо сутності та феноменів речей та явищ світу; з того, чим вони є, на те, чим можуть бути.

Перефразуючи знаменне та, як з'ясувалося, дотепер актуальне твердження М. Гайдгера, жодна епоха не була такою необізнаною у, здавалося б, найтрадиційніших питаннях, як сучасна. Така змістовна та структурна невизначеність стосується як фундаментальних питань про світобудову, так і уявлень про різноманітні феномени існування індивідуальної людини та людства у ньому. Проголошена ще у позаминулому ХІХ столітті філософема «немає буття, є лише становлення» потребувало фундаментальних змін принципів та понять філософської рефлексії. Так, поруч з антропологізмом як базовим принципом світосприйняття були висунуті поняття «деконструкції» та «деонтологізації» у якості базових концептів. Останнім часом для аналізу соціальних та антропологічних сфер буття все частіше використовується поняття «дегуманізація», яке на сьогодні стало таким саме поширеним, як і в свій час «деонтологізація». Та не дивлячись на розповсюдженість використання ані сам

термін «дегуманізація», ані процеси, які позначаються цим поняттям залишається такими само невизначеними, як і «деонтологізація». Схожа ситуація зазвичай складається з такими новими поняттями, що вводяться до наукового словообігу та стають концептами, тобто, формують методологічну та термінологічну базу для аналізу різноманітних сфер соціального буття.

Маємо зазначити що поняття «деонтологізація» та «дегуманізація» носять концептуальний характер. Обидва поняття тісно пов'язані та складають методологічну та концептуальну базу для філософської рефлексії різноманітних сфер буття. Найчастіше термін «дегуманізація» використовується в дослідженнях, пов'язаних з соціально-етичними проблемами расизму, рабства, геноциду, булінгу, приниження тощо. Але філософський дискурс передбачає граничне (або навіть позаграничне) розширення традиційного інтерпретаційного поля, тому цілком обґрунтованим здається розглядати дегуманізацію як загальний процес знецінення, нівелювання «людського» у соціальній та індивідуальній практиці, а саме, втрата духовних та моральних цінностей, порушення цілісного світогляду, знецінення та втрата суто людських особливостей світосприйняття та світорозуміння тощо.

Сучасна епоха як ера руйнування класичного мислення, розпочинаючись із «смерті Бога» проголосила «деконструкцію індивіда» та «смерть суб'єкта», тим самим розсіюючи людину на безліч феноменів, форм виявлення, «сукупність мовних практик» (Ж. Дерріда) тощо. Характеризуючи феномени людського буття сьогодні дослідники усе частіше використовують образи-метафори гри в імітацію, наслідування, мавпування, розкриваючи їх чи то як симулякри, які приховують, що істини не існує (Ж. Бодрійяр) чи то як «зомбі», які лише імітують життя того, що насправді мертво (М. Мамардашвілі).

Однією з важливих особливостей сучасного цифрового навчання є його візуалізація. Створення дистанційних курсів вимагає створення контенту, який сприймається візуально: ми живемо в епоху «екранної культури». Екрани персональних електронних органайзерів, екрани ноутбуків, екрани мобільних телефонів, екрани сканера буквально пронизують усе наше життя. Екранна культура стала невід'ємною частиною діяльності та спілкування кожного користувача Інтернету, будь-якої інформаційно-комунікаційної мережі. Вони впевнено увійшли в навчальний процес і принесли з собою значні зміни, які теж не можна назвати лише позитивними.

Суттєвим проявом наслідків нової «екранної» культури є прагнення до візуалізації будь-якої інформації. Матеріали навчальних курсів супроводжуються презентаціями, які, дозволяють краще сприймати та запам'ятовувати інформацію, пов'язуючи її з зображенням, образом чи картинкою. Проте, на думку Ж. Бодрійяра, візуалізація є чи не найнебезпечнішим явищем сучасності: «У нас майже немає вибору – нас захоплює це поширення образів, перетворення всього на образ».

При цьому, характерною ознакою образного сприйняття виступає його «завершеність», повнота визначеності: образи-картинки самі по собі, поза будь-якого абстрактно-раціонального «посередника», відображають предмети, явища

у цілісній сукупності їх ознак та властивостей, конструюють певний образ системи дійсності, в якій вже немає місця раціональному, аналітичному чи то критичному сприйняттю-мисленню. Це породжує хибне уявлення що копіювання, «мавпування» чужого мисленевого процесу у його завершеності, тобто, за результатами, і є процес власного мислення; мислення перетворюється у імітацію мислення. Процес пізнання/мислення відображається у своїй результативній завершеності, а тому не потребує власних розумових зусиль, не стимулює й не спонукає до подальших досліджень. Це лише поширює і зміцнює «звичку розумового споживання чужих розумових зусиль», що, як зазначалося вище, позбавляє мислення критичності та креативності, здатності створювати нові знання. Як влучно зауважив свого часу Сократ, чим більше я пізнаю, тим більше я маю дізнаватися те, чого ще не знаю, тобто збільшення сфери знання повинно вести до усвідомлення й розуміння того, що лежить за нею. Кант у зв'язку з цим підкреслював, що знання є лише явища, феномени істини, а не її повне розкриття. Віртуалізація ніби «упаковує» знання певним чином, а не стимулює їх розгортання.

Віртуалізація позбавляє мислення найсуттєвішої властивості - здатності абстрагуватися, відтворювати знання поза безпосереднім контактом з предметом. Візуалізоване знання позбавляє мислення аналітичності, розумового розкладання предмета на частинки. Він оперує вже створеними цілісними образами. Мислення з процесу перетворюється на повторення вже створеного, рефлексію, оперування вже створеними образами. Таке знання не існує поза створеним предметом, образом, а тому не може будувати, створювати щось нове. Замість того, щоб виробляти значення, вона витрачає свою енергію на інсценування сенсу. Перед нами добре відомий гігантський процес моделювання, який може призвести до перетворення «*Cogito ergo sum*» («Я мислю, отже, я існую») на «*Existo ergo cogito*» («Я існую, отже, я мислю»), тим самим суттєво деонтологізуючи саму сутність людського існування.

Отже, як було зазначено, незважаючи на весь свій засадничий статус і поширеність, поняття «деонтологізація» і «дегуманізація» не набули у соціально-гуманітарному пізнанні належного теоретичного опрацювання, смислової і категоріальної визначеності. Завдання теоретичного прояснення смислової наповненості базових понять потребує філософського аналізу та осмислення. У загальному сенсі мова йде про деструктуризацію, тобто заміну сталих фундаментальних засад новими. Такий процес зазвичай супроводжує маргінальні суспільства, тобто суспільства які трансформуються.

Сучасний стан суспільства це формування та інтенсивний розвиток неондустріального, інформаційного суспільства, що несе у собі принципові зміни в усіх сферах розвитку суспільства, зокрема у вищій університетській освіті. Тому теоретичний аналіз засадничих понять «деонтологізація» і «дегуманізація» в контексті інформаційних перетворень є необхідною частиною будь якого дослідження, що має своїм предметом сучасні суспільні явища. Доречним представляється зосередитися саме на проблемі, пов'язаній з розповсюдженням цифрових технологій, а саме – технічній (візуалізованій)

дегуманізації в освітньому просторі як процесу знецінення екзистенційно-людського способу існування.

Моральний інтелект як предмет філософського аналізу

Віктор МИЩЕНКО, старший викладач

Ольга ШИМЧЕНКО, здобувачка III освітньо-наукового ступеня (PhD)

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

Серед таких найважливіших видів інтелекту, як соціальний та емоційний останнім часом виникає такий його різновид, як моральний інтелект, який завойовує все більше популярності. Так американський психолог А. Браун-Міллер (А. Browne-Miller), яка вважає моральний інтелект ключовим не тільки у моральному розвитку, але й в підвищенні потенціалу особистісного зростання взагалі [9]. М. Бехештіфар, З. Есмаелі та М.Н. Могхадам визначили моральний інтелект «компасом» життєдіяльності особистості, сутність якого полягає в здатності приймати стратегічні рішення [2].

Не зважаючи на важливість морального інтелекту, його порозуміння носить дещо спрощений характер і потребує філософської рефлексії. Так, якщо звернутися до розуміння морального інтелекту у Вікіпедії, то він розуміється як «здатність розуміти, що добре, а що погано, і поводитися відповідно до цінностей». Переважно ціннісну орієнтацію в обґрунтуванні морального інтелекту ми виявляємо у концепції компетентнісного підходу К. Салеха [13], ідею врахування моральних цінностей. сімі моральних чеснот розподіляє професор Гарвардського університету Р. Коулса (R. Coles) [10], да і концепція морального інтелекту М. Бехештіфера, З. Есмаелі та М. Могхадама має аксіологічний характер: втілення моральних принципів в поведінку людини. Отже, моральний інтелект не розмежовується з моральною формою суспільної свідомості, що включає принципи, норми моралі та аналіз моральних вчинків. Виникає питання: який зміст слід вкладати в саме поняття моральний інтелект?

Аналізуючи питання морального інтелекту, ми маємо, насамперед, враховувати особливості часу, в якому ми живемо. Людство може не впоратися з глобальними проблемами та пристосуватися до соціальних трансформацій, усвідомити процеси, які швидко змінюються. Як вважає Ю.А. Мелков, людство стоїть перед необхідністю радикального перегляду свого світорозуміння, переосмислення основ життєдіяльності, перетворення їх на основі таких варіантів, які б забезпечили можливість існування людської цивілізації» [4, с. 3]. Інтелект, як усвідомлення сенсу того, що відбувається, є прагненням до рефлексії найбільш важливих життєвих процесів, і зробити це складно не тільки в силу глибини перетворень, а й з урахуванням інтенсивності самих змін. Так, в дослідженні А.Д. Панова зроблено висновок, що здійснюється «прискорення історичного часу та скорочення циклів між еволюційними революціями», які підводять саме в наші дні до тієї точки сингулярності (2000-2030 р.), коли можуть відбуватися різноманітні сценарії еволюції... і глобальна катастрофа залишається однією з її можливостей» [5, с. 133]. За певним «горизонтом подій»